

MAHPUS MUHARRİR KEMAL TAHİR

SELÇUK AZMANOĞLU

1976 yılında Ankara'da doğdu. Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Halkbilimi bölümleri mezunu.

Şiir, hikâye, deneme, röportaj ve fotoğrafları çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlandı. Cahit Zarifoğlu'nun *Mavera* dergisindeki "Okuyucularla" adlı köşesinde yayımlanan mektuplarını, şairin oğlu Ahmet Zarifoğlu ile beraber yayına hazırladı. Halen *Kayıp Kayıt* dergisi fotoğraf direktörüdür. Yunus Emre Enstitüsü'nün Tahran'da 2-6 Ekim 2015 tarihleri arasında düzenlediği Türkiye Kültür ve Sanat Haftası programında "Türkiye'den İnsanlık Halleri" ve T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın organize ettiği Başkent Kültür Yolu Festivali kapsamında 01-23 Ekim 2022 tarihlerinde Ulucanlar Cezaevi Müzesi'nde "Hâller Siyah Beyaz" adlı kişisel fotoğraf sergilerini açtı.

2024 yılında İstanbul'da düzenlenen 15. TRT Uluslararası Belgesel Ödülleri Proje Destek Kategorisi'nde "En İyi Proje" ödülünü aldı.

Özel bir prodüksiyon ajansında editör olarak çalışmaktadır.

selcukazmanoglu@gmail.com

MAHPUS MUHARRİR
KEMAL TAHİR

SELÇUK AZMANOĞLU

Ortaokula başladığım zamanlardı. Kitaplığımızda, kırmızı zemin üzerine siyah renkli kapağında tüfekli ve kalpaklı süvarilerin görüldüğü o kitapta [Tekin Yayınevi'nin 1981 yılında yedinci baskısını yaptığı *Yorgun Savaşçı*, halen kitaplığımızda] beni Kemal Tahir'le tanıştıran Cemil Bey oldu, nam-ı diğer Cehennem Topçu... Patriyot Ömer, Farmason Doktor Münür Bey, Çerkez Ethem ve diğerleri...

Bu tanışıklıktan sonra Kemal Tahir'in yazdığı ne varsa ulaşmaya çalıştım; aldım, okudum. Romanları, hikâyeleri, tefrika romanları, Mayk Hammer'leri derken yıllar geçti...

Buna, zamanla hakkında yazılan kitaplar da eklenince okumanın yanında ona dair fişler tutmaya başladım. Elinizdeki kitap bu fişlerden doğdu.

Halen daha Kemal Tahir'in yazdıklarından ya da yazdıkları hakkında yazılanlardan kitaplar çıkıyor, çıkacak...

İlk gençlik yıllarında çalıştığı Kapalıçarşı'da tezgâhtarlık, ambar muhasip yardımcılığı ve avukat katipliğinin haricinde 63 yıllık ömrünün büyük kısmında geçimini sadece kalemiyle sağlamış bir velûd yazar için hiç de şaşırtıcı değil bu. Edebiyatın şiir, hikâye, roman, makale, röportaj, anket, çeviri, mektup gibi hemen her alanında eserler vermiş bir isim Kemal Tahir. Onlarca roman, hikâye, tefrikanın yanında 1931-1973 yılları arasında defterlere, ajandalara, takvim yapraklarına ve kâğıt olarak kullanabildiği her şeye "eski Türkçe" ile tuttuğu notları var. Bu notlar 15 cilt halinde yayımlandı, bir o kadarı da yayımlanmayı bekliyor.

Böyle bir yazar hakkında bir kitap hazırlamanın ne kadar zor bir iş olduğu ortadayken; yaşamını, eserlerini, fikri ve edebi kişiliğini ansiklopedik biyografi mantığıyla ele alan bir çalışmaya girişmeye ne demeli?!

Cevabı okur verecek...

Mahpus Mubarrir - Kemal Tahir adını verdiğimiz bu kitap elbette eksiksiz olduğu iddiasında değildir.

Kemal Tahir’le tanışmak isteyenler için mütevazı bir başvuru kaynağı olursa ne mutlu...

Selçuk Azmanoğlu
Y. Ayrancı Ekim 2025

Not: Metin içinde yer alan Kemal Tahir alıntıları italik olarak verilmiş, kaynaklardaki orijinal imlâya müdahale edilmemiştir. Dönemin yazı karakterine özgü olan köşeli tırnak [« »] işaretleri yerine günümüzde daha yaygın olan çift tırnak [“ ”] tercih edilmiştir.

ABDÜLHAK HAMİT TARHAN: (1852-1937) Şair, tiyatro yazarı.

Kemal Tahir, *1950 Öncesi Cezaevi Notları*'nda Abdülhak Hamit'i ilk defa öldüğü gün gördüğünü yazar:

Abdülhak Hamit'i öldüğü gün ilk defa gördüm. Karısı bir odada ağlıyordu. Dostları başka bir odada rahmetlinin kendilerine ne derece hürmeti olduğunu anlatıyorlardı. Şoförüyle ben, yüzünün alçıyla kalıbı alınırken yardım ettik. Saçlarının, kaşlarının, bıyıklarının ve sakallarının yolunmamasına çalıştık. Yüzünü tamamiyle kapatırken bize emniyetle teslim olmuş bir hali vardı. Nasıl yürüdüğünü, nasıl konuştuğunu, nasıl şiir yazıp nasıl okuduğunu görmemiş olmama rağmen Hamit'le orada, öylece dost olduk.

Yine aynı kitapta, *Abdülhak Hamit'e yapılacak en büyük ihtifal ve âbide, eserlerini yüzbinlerce nüsha okumaktı, der.*

ABDÜLKADİR KEMALİ ÖĞÜTÇÜ: (1889-1949) Hukukçu, siyaset adamı. Ahali Cumhuriyet Fırkasının kurucusu. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ilk döneminde Kastamonu milletvekili.

Kemal Tahir, Orhan Kemal'in babası Abdülkadir Kemali Bey ile hapisane yıllarından evvel bir kütüphanede tanışmış ve kendisinden kitap almıştır. Orhan Kemal'in Raşit Kemali imzasıyla Kemal Tahir'e yazdığı "19/20 Şubat 942" tarihli mektuptan:

"Babamın nerede olduğunu soruyorsunuz. O şimdi Adana'dadır ve avukattır. Buraya bir gelişinde sizi sormuştum. Kütüphanede verdiği kitabı filan hatırlatmak istedim. Uzun uzun düşündü bir türlü hatırlayamadı. Malum ya aradan seneler geçti. Zavallı ihtiyarladı da... Mamafih Allah razı olsun. Bana, karıma, çocuğuma çok iyi bakıyor. Eğer o olmasaydı vaziyetim pek perişan olurdu."

Yaklaşık sekiz sene sonra Orhan Kemal; Adana'dan yazdığı 14.12.1949 tarihli mektubunda, babasına selamlarını ileten Kemal Tahir'e şu cevabı yazar:

“Sevgili kardeşim Kemal Tahir,

Mektubun beni ve yengeni ağlattı. Abdülkadir Kemaliye, yani babama selamınız buna sebep oldu. Çünkü o kahraman adam, 20 Temmuz 1949'dan beri Ankara mezarlığının üçüncü sınıf bölümünde yatmaktadır.”

ABİDİN NESİMİ: (1911-1991) Abidin Nesimi Fatinoğlu. Yazar, düşünür.

Yılların İçinden ve Türkiye Komünist Partisinde Anılar ve Değerlendirmeler 1909-1946 adlı kitaplarında Kemal Tahir hakkında detay bilgiler veren Abidin Nesimi, onunla avukat katipliği yaptığı yıllarda tanışır. Kemal Tahir ve diğer arkadaşlarıyla bir kitapçı dükkânı açmaya karar verdiklerini söyleyen Abidin Nesimi, aralarında topladıkları seksen lira ile Hürriyet Meydanı'na bakan bir dükkân tuttuklarını bildirir: “Nâzım Hikmet bize Remzi Kitabevinden, Ahmet Halid Kitabevinden ve daha başkalarından konsinye kitap sağlamaya söz verdi. İlerici yazarlar da konsinye olarak kitaplarını dükkânımıza vereceklerine söz verdiler. Ayrıca yabancı dilden kitaplar getirtme konusunu da düzenlemeye çalıştık. Dükkânımızı kitaplarla doldurduk. Fakat bazı nedenlerle kitap satışına başlayamadık. Dükkânı kapattık. Kitapları da Kemal Tahir'lerin evine koyduk. O tarihlerde Kemal Tahir'in kardeşi Nuri Tahir yeni assubay olmuştu. Arkadaşlarının da katılımıyla Kemal Tahir'in de katıldığı bir kat tuttular. Evde yığılı kitapları assubaylar okumak üzere gemiye götürüyorlardı.”

Astsubayların gemilerine götürdüğü bu kitaplar Kemal Tahir'in “Donanmayı İsyana Teşvik” suçlamasıyla yargılanıp 15 yıl hapis cezası almasına sebep olacaktır. Kitapçı dükkânını işletemedikleri için başka bir iş bulup Doğu Anadolu'ya gittiğini söyleyen Abidin Nesimi, “İstanbul'da bulunmuş olsaydım, Kemal Tahir'lerin uğradığı adli hatanın kurbanlarından biri olabilirdim” demiştir. 1950 affıyla hürriyetine kavuşan Kemal

Tahir'le 1955 yılında tekrar görüşürler: “Bir gün Babıali’de karşılaştık. Benimle uzun boylu görüşmek istediğini söyledi. [...] Beni evine çağırды. Sabahın erken saatinden akşamın geç saatine kadar konuştuk, dertleştik. [...] Kemal Tahir babasının öldüğünü, Vezneciler’deki babadan kalma ahşap konaklarının istimlak edildiğini, yüksek bir istimlak bedeli alacağını bu paranın üvey annesiyle kardeşlerine kalacağını, kendisine ve öz kardeşine yüzbin lira dolayında bir para düşeceğini söyledi. Birlikte inşaat taahhüt işleri yapmamızı önerdi.” Abidin Nesimi bu teklifi reddettiğini, Kemal Tahir’e parasını uzmanı olduğu kitap, gazete işlerinde değerlendirmesinin daha iyi olacağını söyler.

Abidin Nesimi’nin aktardıklarından “Donanmayı İsyana Teşvik” suçlamasına sebep olan, Nuri Tahir ve onun astsubay arkadaşlarına verdiği kitapların açmayı düşündükleri kitapçı dükkânından kalanlar olduğunu; başka kaynaklarda karşımıza çıkmayan üvey anne ve üvey kardeşleri bilgisini öğreniyoruz.

ACAYİP BİR AİLE: 2 Eylül 1945–4 Nisan 1946 tarihleri arasında TA-KA müstearıyla *Karikatür*’de tefrika edilmiş romanı.

AÇLIK GREVİ: Nâzım Hikmet, 1950 yılının mart ayında “adli bir hata sonucu yıllardır hapis yattığı”nı ve “bu hatanın düzeltilmesi için hiçbir harekete geçilmediği”ni öne sürerek açlık grevi yapmaya karar verir. Bunu haber alan Kemal Tahir de Nâzım Hikmet’e destek vermek için aynı greve başlar. Nâzım Hikmet bu desteğe şiddetle karşı çıkar. Açlık grevine başlayacağını duyurmasının ardından Ankara’dan gelen emirle sabaha karşı Bursa Cezaevi’nden alınarak İstanbul Sultanahmet Cezaevi’ne götürülen Nâzım Hikmet grevi ertelediğini bildirir. Kemal Tahir de ona uyararak grevine son verir.

Kemal Tahir, Semiha Hanım’a yazdığı 15 Nisan 1940 tarihli mektupta bu hadiseyle alakalı hislerini açıklar:

Sevgili Semihacığım,

Beni güzelce azarlayan mektubunu gülümseyerek okudum. (Çünkü Nazım’dan grevi bıraktığına dair telgraf dün gelmişti).

Mamañih sizin telgraflarınızdan sonra derhal arzunuzda uyarak kararından vaz geçtiğini bildirmiştim. Herhangi bir karardan –bu karar esasta yanlış da olsa– vaz geçmek bana her zaman zor gelmiştir. Bu sefer hadise beni değil Nazım'ı alakadar ettiğinden zerrece tereddüt etmedim.

Böyle bir karara gelmemin senelerce evvele giden sebepleri var. Dinle de bak: Bilhassa mahpushaneye girdikten sonra, gerek beraberken, gerek 1940'da Çankırı'dan ayrıldıktan sonra Nazım'ın ahvali ve hele sıbbati ile ilgilenmekten bir dakika vaz geçmiş değilim. Bir mecmuada Nazım aleyhine bir yazı çıkar, derhal cevap veririm. Bir davaya adı karıştırılır, hemen taraflara hakiki vaziyeti bildiririm. Mektubu gecikir, telgraf yağdırır, istida koştururum. Ba husus sıbbati bozulduktan sonra her fırsatta her tarafa bundan şikayet etmiş, yardım istemişimdir. Ufak mahpusane gürültülerinde bile, –bunları ne kadar geç haber alırsam alayım, bir faydası olamayacağını da pek ala bildiğim halde– derakap müdahale ettim. Yalnız Nazım'ı ve Piraye'yi alakalandırması lazım gelen en hususi meselelerde dahi ne kadar titiz, sinirli ve müsamaha tanımaz dalıverdiğimi sen bilirsin.

Mart başında açlık grevine karar verdiğini, hatta üç gün de aç kaldığını neden sonra gazetelerden öğrenmiştim. Sen istediğin kadar bana yaraştırma, deliye döndüm adeta... Fazladan bir de mektuplaşmak yasağı da var. Hamdi benim yerime bir mektup yolladı. O mektup böyle bir karar alacağı takdirde bizi de haberdar etmesi, yanına çağırması rica ediliyordu. Bu mektubu mahzurlu görerek kendisine vermediler.

Ben ayrıca cumhurreisine bir telgraf–istida ile müracaat ederek, büyük şair ağabeyimin kendisini öldürmek zorunda kalmasını protesto etmiş, artık lüzumundan fazla uzayan bu pis işin nihayetlendirilmesi için şahsen müdahalesini rica etmiştim.

İşte bu haleti ruhiye içinde iken sekiz Nisanda grevi tekrarlıyacağını bu sefer bereket versin evvelden– haber aldım. Nazım'ı arka üstü yatarak ölümü bekler tasavvur etmek, sonra hiç bir şey yapamamak, emin ol becerilir marifetlerden değildi. Yani öyle bir vaziyetti ki, sevgilim, burada, onunla beraber ölmeye karar vermek değil, neticeyi beklemek kabramanlıktı. Bunu gayet iyi bilerek, gene de kolay

yolu tuttum. Yukarda yazdığım gibi daha başka, daha ehemmiyetsiz vesilelerle (söz) denilen vasıtayı bitirmiş bulunuyordum. Bu sefer müdahale için hayatımdan başka kullanacak şeyim kalmamıştı. Bu vesile ile Nazım'ı ve seni sevdiğimi de anlamış oldum. Yüzde bir ihtimalle de olsa ölüm kati gibiydi. Seni ve onu görmeden ölmek sahiden zor olacaktı. [...] Grev için bir şart ileri sürdüm sevgilim, Nazım Hikmet'in hayatının kurtarılması şartını. Zannetmem Semiha, bir şey yapmadan durulamazdı. Buna galiba imkan yoktu. [...] Bu olup biten işlerin uzun zamandır devam eden mahpusluğun asap üzerinde yaptığı tabripkâr tesirle hiç bir alakası yok. Buna böyle bir mana verilmesini istemem. Sana bir fıkra anlatayım: Andre Gide, bir makalesinin sonunda şöyle bir şey ileri sürer:

Bir gemi batıyor. Bir tek sandal sağlam kalıyor. İçerisi ağzına kadar dolmuş. Öyle ki bir kişi daha binse bu tek sandal da batacak. Etrafta can havli ile yüzenler var. Bazısı sandala yetişip kenarını tutuyorlar. Bunların ellerine kürekle vurmak lazım geliyor. Bu mutlaka lazım. Burada merhametin yeri olamaz. Fedakarlık elbette manasızdır. Andre Gide diyor ki: "Ama sandalda olmanın da bir hicabı vardır."

Ben bu sözü mahpusane hayatında -maalesef- birkaç kerre yazıp kullanmak zorunda kaldım. Bunu yaparken "sandalda oluşun hicabına" hiç değil mahpusluk müddetince his etmeyeceğimi zannededim. Yanılmışım. Birden bire kendimi "sandalda olmanın hicabı" ile karşı karşıya bulunca... Bana Nazım'ın eline kürekle vuruyormuşum gibi geldi bir tanem!

AF: Hapishanede yatan insanların temel mevzuu ve dayanağı "yakınlarda" çıkacak olan "af" dedikodularıdır. Kemal Tahir hapishaneye düştüğü ilk zamanlarda yazdığı mektuplarda çıkacak olan aftan ümitle bahseder ancak kendi ifadesiyle "mahpusluğa alıştıktan sonra" bu "af gürültüleri"ne pek ihtimal vermemekle birlikte yine de merakla takip eder.

1949 yılında Nevşehir Cezaevi'ne nakledilen Kemal Tahir, Demokrat Parti'nin 1950 seçimlerini kazanması sonrasında çıkardığı genel af ile 1950 yılında tahliye olur.

AHMET HAMDİ TANPINAR: (1901-1962) Şair, yazar, akademisyen.

Selim İleri'nin *Hatırlıyorum* adlı kitabında anlattığına göre Kemal Tahir, çağdaşı pek çok yazar gibi Tanpınar'ı tanımadan, eserlerini okumadan hakkında olumsuz düşünceler taşıyan bir kişidir:

“Konu Tanpınar'dan açılmıştı. Kemal Tahir, Tanpınar için epey öfkeli sözler etmişti. Zaten o sıralar, Ahmet Hamdi Tanpınar'ı tanımış herkes aynı şeyi söylüyordu:

- Biz ona 'Kırtıpil Hamdi' derdik...

Biraz daha incelikli olanlarsa:

- Bergson'u bilmezdi, Bergsoncu geçinirdi... diyorlardı.

Çevresinde tıpkı Kemal Tahir gibi hiç anlaşılmamış olmalı o büyük Tanpınar. İşte şimdi Kemal Ağbi de sövüp sayıyordu. Suratımı asmıştım.

- *Huzur*'u okudunuz mu? diye sordum sonunda.

- Okumadım, dedi Kemal Tahir.

Ayşe Şasa:

- Kemal Ağbi, *Huzur* çok güzel bir roman, diye söze karıştı.

Başka neler konuştuğumuzu anımsamıyorum. Çıktığımızda Ayşe'yle Atıf Bey'e ileri-geri bir şeyler de söylemiş olabilirim. Evet, daha *Huzur*'u okumamış, ama bağırıp çağırıyor... demiştim galiba. Demiş olmalıyım.

Üç gün sonraydı. Beni Kemal Tahir'le tanıştırmış olan Naci Çelik haber verdi: Kemal Ağbi ölmüş! Donuktum. Belki hep donuk kalabilecektim. Ama masasının üstünde yarısına kadar okunmuş *Huzur*'u görünce, müthiş bir üzüntü, âdeta vicdan azabı duydum. Demek, sözlerimizi fazlasıyla ciddiye alıyordu. Semiha Yenge'nin söylediğine göre, *Huzur* okuduğu son kitapmış.”

AHMET MİTHAT EFENDİ: (1844-1912) Tanzimat dönemi yazarlarından.

Kemal Tahir'e göre Ahmet Mithat Efendi, çok üretken, çalışkan ve iyi niyetli bir yazar olsa da edebî anlamda gerçekçilikten uzak kalmıştır. Bu nedenle Batı'daki gerçekçi romanlar

yerine romantik ve serüven dolu eserlere yönelmiştir. Notlarında Ahmet Mithat Efendi'den şu cümlelerle bahseder:

Ahmet Mithat Efendi'nin yazdığı ilk romanımızın adı Hasan Mellah yani Gemici Hasan'dır. Fransızca bilen yazarımız, konuyu seçerken Monte Kristo'dan etkilendiğini saklamaz. Ahmet Mithat Efendi çok çalışkandı. Çağdaşları ona, "Kırk Beygirlik Yazı Makinesi" adını takmışlardı. Küçükklü büyüklü yüz elliden fazla eseri vardır. Yazarlığa başladıktan sonra her gün ortalama beş sayfa yazmıştır. Yılda 1800 sayfa eder ki bugünün ölçüleriyle yılda 6 büyük cilt demektir. Yani iki ayda bir roman... İyi niyetlidir de... 19'uncu yüzyıl Batı dünyasında bilime yönelik önemi anlamıştır. Dergilerde, kitaplarda gördüğü bütün pozitif bilgileri sıcağı sıcağına Türkçeye çevirmiş, okurlarına yetiştirmeye çabalamıştır. Bu açıdan alınırca bizim ilk ve belki de son Ansiklopedistimiz de sayılabilir. İlk romanını Monte Kristo'dan etkilenip yazmağa oturduğu zaman, şu kitaplar Fransızca olarak basılıp yayılmış bulunuyordu: Kırmızı ve Kara, Notre Dame de Paris, Köy Hekimi, Goriot Baba, ( ) Serüvenleri, Parma Manastırı, Zavallı İnsanlar, Madam Bovary, Sefiller, Savaş ve Barış, Ölü Canlar, Suç ve Ceza... Hem çalışkan, hem iyi niyetli olan Ahmet Mithat Efendi, niçin bu kitaplardan örnek almadı da masalımsı Monte Kristo'yu seçti? Çünkü gerçekçi değildi, istese de gerçekçi olamazdı.

AHMET MUHİP DRANAS: (1909-1980) Şair ve yazar.

Kemal Tahir'i "tehlikeli bir adam" olarak gören ve görüşünü dillendiren ilk kişi olduğunu Kemal Tahir'in Fatma İrfan'a yazdığı mektuptan öğreniyoruz:

Bay Ahmet Muhip Darülfünun'da bilmem ne kâtibi oldu. 40 lira maaş alıyor. (Kemal tehlikeli adam) diye ilk bayrağı o çekti. Cabit Sıtkı da onunla hemfikir. O cibeti kaybetmiş oldum. İsmail Sefa ile boş bulunup edebiyat münakaşasına girdik. Kızdım, kırıldı bana. Şimdi tamir etmek için bir kaç arkadaşla beraber bizimkini bir edebiyat mecmuası çıkarması fikrine yatırıyoruz. Umarım ki, gelecek ayın ortalarına doğru sana İsmail Sefa beyin çiredest ü maharetinden çıkmış 16 sahibefelik kocaman ve muhteşem edebiyat mecmuasını gönderebilirim.

AHMET TAHİR: Küçük yaşta hastalanarak ölen ortanca kardeşi.

AHMET ZİGOTLA: Kemal Tahir'in annesi Hübser [Nuriye] Hanım'ın babası. 9 Mart 1947 tarihli mektubunda, Düzce'ye gidecek olan Semiha Hanım'a dedesinden bahseder:

Benim Adapazarı'nda akrabalarım var. Adapazarı'na mı, Akya-zı'ya mı bağlı bir (Kayalar) köyü vardır. Annemin babası bu köydendi. Şimdi orada Cemalettin ve Servet adında iki tane dayım oturuyor. Küçük teyzemi İrfaniye adında bir köye vermişlerdi. İrfaniye her halde Düzce'ye yakındır. Buraları hep Abaza köyleri. Büyük babama Ahmet Zigotla derlerdi. Annemin sülale adı da aklımda doğru kaldıysa (Canıpha)dır. Eğer İrfaniye köyü Düzce'ye yakınsa oraya git, Ahmet Zigotların kızı Faika'yı bul. Konuş, ben senelerden beri hayalini bile unuttum. Benim yalnız teyzem değil, aynı zamanda süt kardeşimdi de...

Büyük babamı Düzce'deki Abazalar da her halde tanır. Kendisi vaktiyle (bizi İzmit'ten Bolu'ya kadar tanımayan yoktur) diye öğünürdü.

AKCİĞER AMELİYATI: *Ameliyattan bu yana, benim için şartıtcı olan yeni bir durum var: Artık bu dünyada bir kısım dostlar, Kemal Tahir'in kalbini, gözleriyle görmüş bulunuyorlar. Bunu düşünmek hoşuma gidiyor, belki de ölümden sonra biraz daha yaşamak gibi garip bir şey benzediğinden çok hoşuma gidiyor. [Notlarından]*

Kemal Tahir, 1970 yılının Kasım ayının ortalarında rahatsızlanır. Öksürürken ağzından kan geldiğini görür ama önemsemmez. Ardından bu hadise tekrarlanınca başvurduğu doktor, Kemal Tahir'e sigaray, içkiyi hemen bırakıp hastaneye yatmasını söyler. Yapılan tetkiklerde akciğer kanseri olduğu anlaşılır ve ameliyata karar verilir. 23 Kasım 1970 günü Siyami Ersek tarafından ameliyat edilir. Yakın arkadaşı aynı zamanda doktor olan Hulusi Dosdoğru, bu ameliyatı şu cümlelerle anlatır:

"23 Kasım 1970 günü sol akciğerindeki solid Kanser nedeni ile, Haydarpaşa Göğüs Cerrahisinde, Operatör Dr. Siyami Ersek

tarafından arkadaşımızın sol akciğeri bütünüyle ve başarılı olarak alındı. (Pnometomi). Bu büyük ameliyata hazırlanırken solunum ve dolaşım sistemleri Klinikce incelendi. O zaman da eski amfizemi ve elektrosundaki sol dal bloku görülüp eski elektrokardiyogramı ile karşılaştırıldı. On yıl ara ile alınmış iki elektro arasında önemli bir değişikliğin bulunmaması, operatöre bu ağır, şoklu ameliyatı korkusuzca yürütme güveni verdi.

Ameliyattan sonra çok sıkı bir bakım ve sağlık kontrolü altında tutuldu.”

Kemal Tahir’in ameliyat sonrasındaki aylarda üzgün ve sinirli olduğu Hulusi Dosdoğru’nun 24 Ocak 1971 Pazar tarihli günlüğünde anlatılır:

“Kemal bu gün biraz üzgün ve sinirli. Kendisiyle fazla ilgilenilmediğini sanıyor. Oysa biz ona, raporlar ve yazışmalardan bilhassa bir şey anlatmıyoruz. Doktorlara verip veristiriyor”:

-İnsan ölür giderse, zaten kanserdi dersiniz. Tesadüfen toparlanır da kurtulursa kendinizden bilirsiniz. Doktorları, Kemal Tahir’i ameliyat edip ciğerlerini sökmek ilgilendiriyordu. O oldu gerisi umurunuzda değil.

ALAY: Alaycı bir insan olarak tanınmasını kabullenir ve bunu ağlamayı/ağlatmayı sevmemesine bağlar.

“Alay etmeği çok sever Kemal” derler. Ağlamayı ve ağlatmayı sevmediğim içindir. Öyle acılar vardır ki, ben gözlerim yaşaracak korkusuyla karşılarında kabkaba atarım. Fekat yüzüme gülmelerine tahammülüm yok. Çok denedim. Açlık, sefalet ve bunlara benzer bir çok şeyler beni gülünç olmak korkusu kadar sarsmıyor. [Fatma İrfan’a yazdığı mektuptan]

ALİ KEMAL: (1869-1922) Gazeteci, yazar.

Mütareke yıllarında *Peyam Sabah* isimli gazetesinde Anadolu’daki bağımsızlık mücadelesi aleyhindeki yazılarıyla tanınır. “İstiklal Mahkemesi’nce önce yazı yazmaktan men edilmiş, yargılanmak üzere tevkif edildiği İstanbul’dan Ankara’ya götürülürken 6 Kasım 1922’de İzmit Garı’nda yetkililerin ihmali

neticesinde linç edilerek öldürülmüştür.”

Kemal Tahir'in *Kurt Kanunu* romanında “masonluk” hakkında konuşurlarken Kara Kemal, Emin Bey'e şunları söyler:

Hiç belli olmaz. Güçlerini yüz yıllar boyu yitirmemeleri, sırasında sinmeyi bilmelerindedir. Baskı çok sert geldi mi, hiç direnmezler. Dünya ölümlü, insanoğlu ölecek değil mi er geç? Ha biraz önce, ha biraz sonra... Elverir ki, locaların gücü silinmesin büsbütün... Babasına yapamadıkları yardımı oğluna yaparlar. Gerçekten de yaparlar. Sözgelimi, Ali Kemal masondu. Kurtarmadılar. Oğlunu ilerde çok önemli bir makama çıkmış görürsen hiç şaşma...

Ali Kemal'in torununun torunu İngiliz siyasetçi Boris Johnson'un 2019 yılında Birleşik Krallık Başbakanı olması; *Kurt Kanunu*'ndaki bu diyalogu gündeme getirmiş, Kemal Tahir'in gerçekleşmiş bir kehaneti olarak gazetelerde ve sosyal medyada haber olarak yerini almıştır.

ALLAH İNANCI: Fatma İrfan'a yazdığı 16.1.1934 tarihli mektupta içinde kaybettiğini sandığı Allah'ı “zorlu bir camide” bulduğunu söyler:

Camiye, yaa, hem de zorlu bir camiye gittim. Allahıma açtım ağzımı yumdum gözümü. Seni Edirne gibi gurbet diyarlarına gönderdiği için ayrı, beni İstanbul memleketinde bıraktığı için ayrı çattım. Sonra başladım yalvarmağa, suçlarımızı hep affetsin diye.

Ne rüzgar şapkamı cami avlusuna uçursun, ne de ben bir daha kalbimde bu arzuyu duyayım. Allah, İrfan, camilerde bütün azameti ve haşmeti ile hâlâ yaşıyormuş. Ben onu içimde kaybettim sanıyordum. Halbuki, o kadar çabuk buldum ki...

1941 ortalarına kadar kaldığı Çankırı Cezaevi'nde tuttuğu notlarda *Allah'a hiçbir zaman inanmadım. İnsanlara çok inanmamın sebebi mutlaka budur.* dese de özellikle akciğer ameliyatından sonra Ayşe Şasa onun “materyalist, pozitivist, determinist çizgiden oldukça uzaklaşmış” olduğuna şahitlik eder.

ALTIN KOZA FİLM ŞENLİĞİ: İlk defa 1969 yılında düzenlenen bu organizasyonun jüri başkanlığını yapmıştır.

“Birinci Altın Koza Film Şenliği 15-22 Mayıs 1969 tarihleri arasında gerçekleştirilir. Jüri, ünlü Türk romancısı ve senaryo yazarı Kemal Tahir’in başkanlığında toplanır. İlk Altın Koza’yı Metin Erksan, *Kuyu* filmi ile En İyi Yönetmen ve En İyi Film dallarında evine götürürken, Fatma Girik, *Ezo Gelin* ile En İyi Kadın Oyuncu, Yılmaz Güney ise *Seyyit Han* ile En İyi Erkek Oyuncu ödülleriyle sahip olan ilk Altın Koza’lı sanatçılar olur.” [<https://www.altinkozaff.org.tr/tarihce>, erişim tarihi 18.08.2025]

AMATÖRLÜK – PROFESYONELLİK: Sanatta ustalığın işi tesadüfe bırakmamak olduğunu; bunun da zamanla gelişen bir sezgi, bilgi ve deneyim meselesi olduğunu savunur:

Amatörlükle profesyonellik arasındaki fark, amatör fotoğrafçı çok büyük bir fotoğraf çekebilir ama, çoğu bir rastlantıdır. Profesyonel fotoğrafçı birkaç dakika, ya da birkaç saat beklerse güneş bulutu kapatmazsa, ya da, kapatırsa, çok iyi bir resim yakalayacağını çok önceden kestirir. Aradaki fark bu kestirimle, rastlantıdır.

Yazıda, boyalı resimde, her sanat kolunda böyledir bu... [Notlarından]

ANADOLU AKSANI: İsmet Bozdağ’a göre “Kemal, genellikle romanlarında kullandığı bu Orta Anadolu dilini konuşmalarında kullanmaz. Konuşmayı bu kalıba döktü mü, bilin ki, ya çok sevinmiştir, ya bir sözü gürültüye getirip kapatmak istemektedir, ya anlattığı konunun ciddiyeti, dinleyenlerin üstüne fazla abanmış, usandırıcı olmaya başlamıştır; işte o sıralar Kemal, hemen bu Orta Anadolu dilinin ferahlatıcı havasına girer...” Çevirisini yaptığı ve yeniden yazdığı Mayk Hammer maceralarında bu dili eserin Amerikalı kahramanlarına da kullandırır.

ANADOLU HALKI: Soylu ve kahraman bir halk olduğunu savunur ve bu halkın yazarı olmaktan gurur duyar:

Ben, Anadolu halkının yazarıyım. Bu halk, kimilerinin sandığı gibi bir yabancı imparatorluğun, zorla köle edilmiş ve yüzyıllar boyu zorla çalıştırılmış bir köle-halkı değildir. Dünyanın en büyük